

Belza a Moscou amb 18 anys.

Com sorgeix la idea d'enviar-los a vostè i al seu germà a Rússia?

Quan s'acostaven els feixistes el Govern Basc d'Aguirre va decidir que intentaria evacuar els nens a l'estranger, almenys fins que passés la guerra. S'enviaven nens i nenes a Mèxic, França, Anglaterra, Bèlgica, Suïssa... Però el pare, quan vàrem anar a apuntar-nos a les llistes, va insistir molt al funcionari que ens apuntés per anar a Rússia i només a Rússia, segurament per qüestions ideològiques. El pare ens volia evacuar als tres germans petits, però la mare va voler que es quedés almenys un i aquest va ser el més petit, en José Manuel. Si hagués vingut a Rússia potser encara seria viu, ja que va morir en una de les evacuacions poques setmanes després que marxéssim.

A on s'anaven a apuntar per marxar del país?

No recordo el lloc ni quins documents necessitàvem, només sé que ens apuntava un funcionari, ja que tot anava a càrrec del govern Basc, i que no pagàvem res.

Quan van marxar cap a Rússia?

Vàrem pujar al vaixell "Habana" al port de Santurce. El 12 de juny del 1937. Jo tenia 10 anys i el meu germà Luis en tenia 12. Aquell mateix dia havíem arribat a Santurce enmig del bombardeig de la Divisió Cóndor i l'artilleria. La ruta va ser Santurce-Burdeos-Leningrad. Els que anàvem cap a Rússia estàvem junts amb els nens que anaven a França i alguns, en desembarcar a Burdeos, s'hi van voler quedar al veure que els

donaven un cucurutxo i un tros de pa blanc, imagineu-vos la fam que passàvem en aquella època. El meu germà era un d'aquests i jo el vaig haver d'estirar i dir-li "no, l'aità vol que anem a Rússia!".

Qui els acompanyava?

Al vaixell i a Rússia ens acompanyaven educadors i educadores que enviava el govern basc i també hi havia un metge.

Diu que van fer escala a França.

Sí, a Burdeos s'hi van quedar una part dels 1900 nens i nenes que anàvem a l'"Habana" i allí vàrem canviar de vaixell i ens van dur al "Sontay", una gran embarcació que venia d'Indoxina.

Com se sentia vostè?

Jo no volia marxar, però el meu germà sí, deia que allà menjàriem pollastre. La primera nit em vaig adormir plorant i em vaig despertar plorant igualment. Recordo que el meu germà petit, el que es va quedar, em deia "Angelito, no te'n vagis". A més, quan ens trobàvem al mar del Nord enmig d'una tempesta terrible ens va arribar la notícia que Bilbao havia caigut a mans feixistes i tots els nens i nenes estàvem morts de por per la situació en sí i pel fet de pensar que potser afusellarien els nostres pares.

"El pare ens volia evacuar als tres germans petits, però la mare va voler que es quedés almenys un i aquest va ser el més petit, en José Manuel. Si hagués vingut a Rússia potser encara seria viu"

Com va ser l'arribada a Rússia?

El "Sontay" va arribar a Leningrad, l'actual Sant Petersburg, el 22 de juny i cap de nosaltres sabia el que allí ens esperava. Recordo que ens van fer una gran rebuda amb vaixells, milers de persones, orquestres, banderes... no m'esperava aquella rebuda tan formidable. Tot i això, jo només era una criatura i encara estava traumatitzat per la fam, la misèria, les escenes de morts, les bombes i les atrocitats que havia

viscut recentment. El que més em va impactar quan vàrem arribar va ser que els russos escrivien al revés i també quan ens van dir "cap a dormir" i encara era de dia, no m'ho explicava. Això últim s'explicava pel fet que vàrem arribar durant l'època de "les nits blanques" on les hores de foscó són pràcticament inexistents.

A on vivien?

Ens van separar per grups en cases per nens distribuïdes per tot el territori rus, sempre acompanyats per educadors adults. El meu germà i jo estàvem junts, tot i que més tard ens vàrem haver de separar. Els primers temps vivíem a les rodalies de Moscou i hi vàrem estar durant quasi tres anys. A la mateixa casa per nens, que era un palau requisat durant la revolució del 1917 i que anteriorment pertanyia a un terratinent, hi vivíem i també hi estudiàvem.

Com s'ho feien per estudiar?

Teníem classes amb professorat espanyol i també amb professorat rus. Primer estudiàvem amb l'ajut d'un intèrpret, però al cap de dos anys els nens i nenes ja dominàvem la llengua russa, cosa que no va succeir amb els adults espanyols que ens acompanyaven. Tot i que no érem a Espanya teníem classes d'història, literatura i geografia espanyola. Els russos eren molt conscients que nosaltres érem espanyols i, tot i que ens havíem d'integrar i aprendre l'idioma, sempre van voler que mantinguéssim els nostres costums i identitat perquè algun dia hauríem de tornar a casa. Teníem molts contactes amb la població i la secundària la vàrem estudiar en un institut amb nois i noies russes.

Durant aquest període del que vostè parla, tenien contacte o notícies d'Espanya?

Sí que en teníem de notícies, però no contacte amb la família. El nen o nena que rebia notícies a través de França o Anglaterra era el rei del dia, allò era excepcional, però aviat es va acabar en esclatar la segona guerra mundial. Els educadors russos, que seguien les notícies a través de la ràdio, ens anaven informant de l'esdevenir de la guerra civil